

Kür eselleşme, Teknoloji ve Ticaret İle İşsizlik Arasındaki İlişkiye Eleştirel Bir Yaklaşım

Cem SAATÇIOĞLU*
Bekir GÖVDERE**

André Gorz Cennetin Yolları adlı eserine Nobel ekonomi ödüllü Wassily Leontief'den şu alıntıyla başlamaktadır: “Adem ile Havva cennetten kovulmadan önce bolluk içinde, tasasız bir hayat sürüyorlardı, hem de hiç çalışmadan. Ne zaman ki kovuldular, ekmeklerini güçlkle çıkarmaya başladılar, çünkü insanoğlu sabahın ilk ışıklarından gün batımına kadar çalışmaya mahkum edilmişti. Son iki yüzyılın teknolojik gelişme tarihi, aslında, insanlığın kararlı adımlarla yeni bir cennet yaratma tarihidir. Peki ama, kendimizi gerçekten bu cennette bulsak o zaman ne olacak? Bütün mallara ve hizmetlere çalışmadan sahip olabilirsek o zaman hiç kimse ücret karşılığında çalıştırılmazdı. İşsiz olmak demek, hiçbir geliri bulunmamak demek olurdu. Sonuçta, değişen üretim koşullarına uygun bir ücret politikası yerleşene dek hepimiz cennete açlık çekerdik”¹

Eğer cennetteki koşullar dünyada da sağlanmış olsaydı, herkes, dilediği mal ve hizmete zahmetsizce sahip olacaktı ve işsizlik diye bir sorunumuzda olmayacaktı. Ancak gerçek şu ki; ne bizler cennetteyiz ne de herhangi bir birey çalışmadan herhangi bir mala ve hizmete sahip olabilir. İşte bu nedendir ki, R. Dornbusch ve S. Fischer'in ifade ettikleri gibi, işsizlik iki haneli yüzdelere ulaştığında –hatta bu yüzdelerin çok altında kalsa bile- bir numaralı toplumsal ve siyasal sorun² haline gelmektedir.

Gelişmiş ülkelerdeki işsizlik oranları incelendiğinde, söz konusu ülkelerin bu aşamaya geldikleri anlaşılmaktadır. Avrupa Birliği'nde 1995'de yüzde 10.6 olan ortalama işsizlik oranı 1998'de yüzde 9.7'ye gerilemesine rağmen, oldukça yüksek seviyesini korumaktadır. Gelişmiş ülkelerin ekonomik zorlukları yeni bir olgu değildir. Örneğin, Avrupa'daki işsizlik 1970'lerin ilk yıllarından itibaren artmaya başlamıştır. Keza ABD için geçerli olan gelir eşitsizliğinin başlangıcı da aynı döneme rastlamaktadır. Japonya'da

* Dr., İ.Ü. İktisat Fakültesi.

** Araş.Gör. İ.Ü. Sosyal Bilimler Enstitüsü.

¹ Wassily Leontief'den aktaran; André Gorz, Cennetin Yolları –Yaşanan Ekonomik Buhran Üzerine Tezler-, AFA Yayınları, 21. Yüzyıla Doğru Dizisi: 1, İstanbul, 1983, s.7.

² Rudiger Dornbusch ve Stanley Fischer, Makroekonomi, (Çev. Salih Ak ve diğerleri) Birinci Baskı, Akademi Yayınları, İstanbul, Mart 1998, s.13.

ise, ortalama büyüme hızının düşüklüğü nedeniyle, işsizlik oranı aynı dönemler için yüzde 3.2'den yüzde 4.1.'e yükselmiştir.³

İşsizlik olgusunun sadece gelişmekte olan veya az gelişmiş ülkelerin değil, aynı zamanda gelişmiş ülkelerin de bir meselesi olduğu yukarıdaki verilerden anlaşılmaktadır. Elbette ki bu ifade, işsizliğin her ülke grubunda aynı derecede önemli bir sorun olduğu anlamına gelmemektedir. Bazı ülkeler bu sorunun ağırlığını daha fazla hissederken, diğerleri için, bunun tersi geçerli olabilmektedir.

İşsizliğin nedenleri ve nasıl önleneceği üzerine çok geniş bir literatür bulmak mümkündür. Literatür incelendiğinde işsizliğin nedenleri ve uygulanacak sosyo-ekonomik politikaların gelişmiş ülkeler ve diğerleri arasında farklılaştığı gözlemlenmektedir.⁴ Bu çalışmada esas itibariyle gelişmiş ülkelerdeki işsizlik konusu incelenmektedir. Gelişmiş ülkelerdeki işsizlik üzerine yapılan çalışmalarda ise iki nokta dikkatleri çekmektedir. Birinci nokta, konunun yapılsa ve çevrimsel nedenlere dayandırılarak ele alınmasıdır. P.Krugman OECD ülkelerindeki işsizliğin esas itibariyle, doğal işsizlik oranındaki bir artıştan kaynaklandığını belirtmektedir. Yine bu bağlamda, içerdekiler-dışarıdakiler, histeri olgusu, ücretlerin aşağıya doğru esneksizliği, yasal düzenlemeler gibi konular üzerinde durulmaktadır. İkincisi ise, başta küreselleşme, ticaret ve teknolojinin her geçen gün artan işsizliğin sorumluları olduğu yönündeki tartışmadır ki⁵ bu nokta çalışmanın konusunu oluşturmaktadır.

Küreselleşme, ticaret ve teknoloji işsizlik bağlantısı henüz bir konsensusa bağlanmış değildir.⁶ Çalışmanın amacı öncelikle bu konudaki tartışmaları literatüre taşımaktır. Bu çalışmada;

³ İstatistik rakamlar için bkz., Kevin L.Kleisen, "An Oasis of Prosperity: Solely An American Phenomenon?" The Regional Economist, Federal Reserve Bank of Minneapolis, July 1999, ss.5-6.

⁴ Küreselleşmenin gelişmekte olan ülkelerdeki işgücü ve işgücü standartları üzerindeki etkilerinin analizi için bkz., Chris Manning, "Does Globalization Undermine Labour Standards? East Asia" Australian Journal of International Affairs, jul-1998, Vol.52, Issue 2, ss.133-150.; Gelişmekte olan ülkelerdeki işsizlik olgusu için bkz., Nusret Ekin, Gelişen Ülkelerde ve Türkiye'de İşsizlik, İstanbul Üniversitesi, İktisat fakültesi, İstanbul, 1971, ss.17-290.

⁵ Bu konuda yani Avrupa Birliği'nde görülen işsizliğin başka bir nedeni olarakta refah devleti gösterilmektedir. Örneğin bkz., Dornbusch-Fischer, a.g.e., ss.519-521. Ancak bu konu çalışmanın dışında bırakılmıştır. Bununla beraber refah devletinin de tıpkı, küreselleşme, ticaret ve teknoloji gibi ele alındığı işsizliğin nedeni olmadığı da işlenmektedir. Bkz., Pelagidis, a.g.m., s.76.

⁶ Jeffrey Sachs, "International Economics: Unlocking the Mysteries of Globalization", Foreign Policy, Spring 1998, Issue 110, s.103.

küreselleşme, ticaret ve teknolojinin işsizlik yaratmadığı şeklindeki argüman temel alınacak ve diğer görüş, birincisine eleştirel açıdan ele alınacaktır.

Burada iki noktanın aydınlatılmasında fayda bulunmaktadır. Yukarıda değinilen üç faktörün sonuçları iki açıdan incelenmektedir. Bu üçlünün, Avrupa kıtasında işsizliğe; ABD’de de ise gelir eşitsizliğine yol açtığı iddia edilmektedir. Bundan dolayı işsizlikle ilgili açıklamalar yanında diğer iddia yani eşitsizlik konusundaki görüşlere de yer verilmek durumundadır. İkinci nokta ise şudur: burada küreselleşme, ticaret ve teknolojinin işsizliğe hiçbir olumsuz etkisinin olmadığı ileri sürülmektedir. Söz konusu faktörlerin Avrupa’da işsizliğin ve ABD’de gelir eşitsizliğinin ana nedeni olduğunu iddia eden görüşe karşı çıkılıyor ve bu üçlünün ele alınan unsurlara etkisinin ya çok az olduğu ya da söz konusu etkinin hesaplanmasının güçlüğüne vurgu yapılmaktadır.

1. Küreselleşme ve Ticaretin İşsizlik İle İlişkisi

küreselleşme ve ticaretin işsizlik üzerine olası etkilerini anlayabilmek için uluslararası ticaretin hangi yönlerde gelişim gösterdiğini analiz etmek gerekmektedir. Uluslararası ticaretin işsizlik yarattığının ispatlanabilmesi için öncelikle ticaret hacminin büyüdüğüünün belirlenmesi gerekmektedir. P.Krugman, ABD ve İngiltere örneklerinden hareketle bu konuda temkinli olunması gerektiğini vurgulamaktadır. Bu görüşe göre, “uluslararası ticaretin dünya çıktısı içindeki payı olarak yüzyıl önceki seviyesinden daha büyük değildir. Birleşik Devletlerin 1993’de ithalata harcadığı miktar, gelirinin sadece yüzde 2’si iken, bu oran 1890’da yüzde 8’dir. Benzer şekilde, İngiltere 1850’lerde GSYİH’nin yüzde 402mı ihraç ediyordu ve bu oran bugün yaptığından daha fazladır”.⁷

P.Krugman, “Dünya Ticaretinin Büyümesi” adlı makalesinde ticaretin yeni yönlerde geliştiğinin altını çizmektedir.⁸ Bu gelişmelerden birincisi, endüstri içi ticaretin artmasıdır. Herhangi bir ülke 1900’lü yılların başlarında A sektörünün mallarını ihraç ederken B sektörünün mallarını ithal ediyordu. Günümüzde ise artık ülkeler aynı sektörün mallarını hem ihraç hem de ithal etmektedirler. Örneğin

⁷ Paul Krugman, “What Globalization?” New Perspectives Quarterly, Spring 1997, Vo.14, Issue 2, s.42.

⁸ Paul Krugman, “Growing World Trade: Causes and Consequences”, Brookings Papers on Economic Activity, 1995, Issue 1, ss.327-329. Ayrıca bu konuda bkz., Sachs, a.g.m., s.103-104. Sachs, endüstri içi ticaretin (intra-industry) benzer gelir seviyesindeki ülkeler arasında (örn., ABD-AB); endüstriler arası ticaretin (inter-industry) ise, farklı gelir seviyesindeki ülkeler arasında genellikle daha güçlü olduğunu belirtiyor.

Türkiye, bir taraftan tekstil ürünlerini ihraç ederken, diğer taraftan yine tekstil ürünü ithal etmektedir.

İkinci eğilim, katma değer zincirinin ayrılmasıdır. Günümüzde ürünler artık tek bir ülkede üretilmiyor.⁹ Katma değer en yüksek olduğu bölgelerde üretiliyor ve tüketim pazarlarına ulaştırılıyor. Bu süreç ticaret hacminin artmasına yol açmaktadır. Üçüncüsü, yeni sanayileşmekte olan ülkelere (NIE) yapılan düşük ücrete dayalı ürünlerin ticareti. Buna göre ABD yeni sanayileşmekte olan ülkelere ileri teknoloji ürünlerini ihraç ederken, bu ülkelere ucuz işgücüne dayalı malları ithal etmektedir.¹⁰

Krugman yukarıda değinilen yeni yönelimlerden tartışmalı olanın sadece üçüncüsü olduğunu yani, NIE'lerden ucuz işgücüne dayalı malların ticaretinin tartışma konusu yapıldığını belirtmektedir.¹¹ Bir başka ifade ile, gelişmiş ülkelerde işsizliğe yol açan ticaret türü budur. Burada şunu hemen belirtelim ki, NIE'ler ile ticaretin etkileri sadece gelişmiş ülkelerde değil aynı zamanda NIE'lerin işgücü piyasalarında da bir takım etkilerde bulunmaktadır. Gelişmiş ülkelerde vasıfsız işçiler etki altında kalırken NIE'lerde ise vasıflı işçiler bu süreçten etkilenen taraf olmaktadır. bu etkinin nedeni ise, J.Sachs'ın ifadesi ile, endüstriler arası ticaretin faktör oranlarını değiştirmesidir.¹² Avrupa Komisyonunun 1993 yılında yayınladığı beyaz Bültende yukarıda değinilen konu incelenmiştir. Komisyon, iş çevriminin iyileştiği 1987-1990 dönemi boyunca işsizliğin neden yüksek seviyelerde kaldığını sorgulamakta ve buna dört neden göstermektedir. Bununla birlikte söz konusu nedenlerden özellikle bir tanesinin üzerine vurgu yapmaktadır: Beyaz Bülten "diğer ülkelerin sanayileştiğini ve Ab ile rekabet ettiğini –Birliğin kendi piyasalarında bile- belirterek maliyet açısından eşit koşullarda olmadıklarının önemine değinmektedir.¹³

⁹ L.Thurow'un ifadesi ile artık ürün döngüsü olgusu mevcut değildir. Taklit mühendisliği ile birlikte, teknolojilerini üretim maliyetlerinin düşük olduğu yerlerde kullanmayı düşünen çok uluslu şirketlerin ortaya çıkması, yeni ürün teknolojilerinin hızla dünyaya yayılmasına yol açmıştır. Detaylı bilgi için bkz., Lester Thurow, Kapitalizmin Geleceği, Sabah Kitapları, Çağdaş Bakışlar Dizisi 14, İstanbul, 1997, s.58 ve devamı.

¹⁰ J.Sachs bu olguya endüstriler arası ticaret (inter-industry trade) demektedir. Sachs, a.g.m., s.103.

¹¹ Krugman, Growing..., a.g.m., s.329.

¹² Sachs, a.g.m., s.103.

¹³ Avrupa Komisyonunun Beyaz Bülten'de belirttiği diğer nedenler şunlardır, a) Geleneksel endüstrilere çok fazla yoğunlaşılması ve buna bağlı olarak geleceğin yükselen ve büyüyen sektörlerinin ihmal edilmesi. b) vasıfsız işgücü maliyetlerinin nispi olarak yüksek olması hizmetlerde iş yaratımı ve mevcut işlerin tutulması için gerekli yatırım güdülerini. c) istihdam

Buraya kadar yapılan açıklamaları özetlersek, NIE'lerden yapılan ucuz işgücüne dayalı malların ticareti, gelişmiş ülkelerde vasıfsız işçilerin açığa çıkmasına yol açmaktadır. Daha doğru bir ifade ile bu ticaret türü, AB ülkelerinde işsizliğe, ABD'de ise, gelir eşitsizliğine sebep olmaktadır. Martin Feldstein, bu farklılığın nedeninin, AB ve ABD piyasalarının yapısal özelliklerinde gizli olduğunu belirtmektedir. Buna göre, ABD'de ücretlerin esnek olması ve işgücünün mobilitesi bu sonuca yol açmaktadır.¹⁴

Peki ama, ticaret gelir eşitsizliğine ve işsizliğe nasıl yol açıyor? Bir başka ifade ile mekanizma nasıl işliyor? Bu konuda en çok bilinen model, (literatürde ise Stolper-Samuelson teoremi olarak yer alan) Heckscher-Ohlin-Samuelson (HOS) modelidir.¹⁵

HOS modellerinin iki versiyonu bulunmaktadır.¹⁶ Basit versiyonunda iki ülke, iki mal ve iki üretim faktörü yer almaktadır. Ülkelerden biri gelişmiş diğeri gelişmekte olan ülkedir (Örn., ABD ve Türkiye). Üretim faktörleri de düşük nitelikli ve yüksek nitelikli işçiler olup, ABD yüksek nitelikli işçilere bol miktarda sahipken Türkiye düşük nitelikli işgücüne bol olarak sahiptir.

Teoriye göre eğer ABD ile Türkiye arasında ticaret serbest hale gelirse aşağıdaki oluşumların meydana gelmesi beklenebilir:

- Üretiminde düşük nitelikli işçilerin yoğun olarak kullanıldığı malın fiyatının ABD piyasasında ucuzlaması,
- ABD'de düşük nitelikli işçilerin ücretinin, yüksek nitelikli olanlara nispetle düşmesi,
- İstihdamın yüksek nitelikli işçilerin yoğun olarak kullanıldığı mala kayması ve

politikasının eskimiş olması. Özellikle işgücü piyasalarına yönelik yasal düzenlemeler, piyasanın esnekliğini kısıtlamaktadır. Bkz., Paul Krugman, "Past and Prospective Causes of High Unemployment", Economic Review, Federal Reserve Bank of Kansas City, Fourt Quarter, 1994, s.34.

¹⁴ Martin Feldstein, Time Dergisi, Ocak 1998'den aktaran Deniz Gökçe, "Avrupa'da Kavga", Akşam Gazetesi, 13 Mart 1999. bu görüşte olan sadece Feldstein değildir. İktisatçıların hemen hemen hepsi bu konuda hemfikirdir. Örn. Bkz., Dornbusch-Fischer, a.g.e., ss.519-520; Paul Krugman, "Past and Prospective...", a.g.m., ss.24-30.

¹⁵ Jeffery Sachs and Howard J., "U.S. Trade With Developing Countries and Wage Inequality" American Economic Review, May-1996, Vol. 86, Issue 2, ss.234-235. Bu konuda başka modeller de bulunmaktadır. Örneğin, üretiminde düşük vasıflı işçi kullanılan malların, uluslararası mobilitesi olan fiziki sermaye ile üretildiği modeller, veya düşük vasıflı işçilerin yoğun olduğu sektörlerin monopol olduğu modeller bazında konunun ele alındığını izlemekteyiz. Yine bu konuda; a.g.m., s.235 ve devamına bakılabilir.

¹⁶ Bu konudaki açıklamalar, a.g.m., ss.234-235'e dayanmaktadır.

- ABD piyasasındaki firmaların, düşük nitelikli işçilerin ücretinin ucuzlaması nedeniyle; düşük nitelikli/yüksek nitelikli işgücü oranını artırmaları.

Bu konuda yani, ticaret ücret bağlantısı konusunda bir başka model fiziki sermayenin uluslararası mobiliteye sahip olduğu modellerdir. Eğer bu tür bir imkan varsa firmalar, fiziki sermayeyi geliştirmekte olan, düşük ücretli ülkelere kaydırarak bu faktörün yoğun olarak kullanıldığı malları üreterek, bu malları tekrar kendi ülkesine ihraç edebilir. Bu durumda vasıfsız işçileri yoğun olarak kullanan sektör küçülür ve bunun sonucu olarak düşük vasıflı işçiler işsiz kalabilir. İkinci aşamada işsiz kalanlar ticaret dışı sektörlerdeki vasıfsız işçilerin ücretlerini aşağıya çekerler. Bununla beraber, yurtiçi üretim, yurtdışı üretimle ikame edildiği için, malın nispi fiyatı değişmez.

ABD için yapılan çalışmalar, bu ülkenin ticaret ve istihdam hareketlerinin temel teorilerin tahmin ettiği yönde olduğunu ortaya koymaktadır. Düşük nitelikli işgücü kullanan ithalata rakip sektörler daha yavaş büyürken, yüksek nitelikli işgücüne dayanan sektörler hızla gelişmiştir. Tüm bunlar, ticaretin ücret eşitsizliğinde az da olsa rol oynadığını göstermektedir.¹⁷ Bu konudaki son çalışmalar, gelişmiş ve geliştirmekte olan ülkeler arasındaki ticaretin artmasının, gelişmiş ülkelerde işgücünün sadece yüzde 1-2'sini etkilediğini ortaya koymaktadır.¹⁸

Küreselleşmenin Avrupa'da işsizliğe yol açacağına ilişkin argümanın geçersiz olduğunu vurgulayan görüşler de bulunmaktadır. "1982-1994 arasında OECD üyesi ülkeler arasındaki ticaret düzeyinin GSYİH'nin yaklaşık yüzde 10'larda sabit kaldığı gösterilmektedir. Ticaretin Çin, Tayvan, Hong Kong, Singapur, Malezya, Tayland ve G.Kore gibi düşük ücretli ülkelere yalnızca GSYİH'nin yüzde 1'i olarak hesaplanmaktadır".¹⁹ Pelagidis, işsizlikteki artışın ne düşük işgücü maliyetli malların AB piyasasına girmesi ne de OECD ülkeleriyle olan ticaret hacmindeki artışla açıklanabileceğini ortaya koymaktadır.

P.Hirst ve G. Thompson ise, ABD'nin eğer mamul mallarının ticaretinde bütçe açığı vermeseydi, 1970-1990 arasında imalatın

¹⁷ A.g.m.,s.104. ayrıca, Krugman P.-Lawrence R.Z., "Workers and Economists", Foreign Affairs, Jull/Aug 1996 Vol. 75, Issue 4.

¹⁸ Steven S.Seager, "Trade and Deindustrialization: Myth and Reality in The OECD", Unpublished Manuscript, Harvard University, November, 1995'den aktaran a.g.m., s.104.

¹⁹ OECD, Economic Outlook, No 59'dan aktaran; Theodor Pelagidis, "Avrupa'da İşsizlik: Efsaneler ve Gerçekler", (Çev. A.M. Küçükkalay- B. Gövdere), İktisat Dergisi, İFMC Yayını, S.386, Ocak-1999, s.77.

GSYİH içindeki payının yüzde 24.9'dan yüzde 19.2'ye düşeceğini ve buradan hareketle, gelişmiş ülkelerdeki iş kayıplarının temel sebeplerinin yerel unsurlarda²⁰ aranması gerektiğini ileri sürmektedirler.

Ticaret hacmindeki artışın işsizliğin ve gelir eşitsizliğinin açıklanmasında yetersiz kaldığı anlaşılmaktadır. Çünkü, gelişmiş ülkelerde, düşük ücretli ülkelere yapılan ticaret sonucu rekabete maruz kalan işgücünün oranı çok küçüktür. Örneğin, ABD'de işgücü piyasasının yüzde 5'den daha azı ayakkabı, oyuncak, montaj hattı gibi endüstrilerde çalışmaktadır.²¹ Bu nedenle ticaretin artması durumunda bile bu yoldan gelen rekabet, işgücünün sadece belirli bir kısmını etkilemektedir.

Yukarıda da değinildiği gibi, küreselleşme ve ticaretin (teknoloji konusunda da geçerli olup aşağıda ele alınacaktır) işsizlik ve gelir eşitsizliğine nede olan başat faktör oldukları konusunda bir anlaşma bulunmaktadır. Nitekim, P.Krugman'a göre, akademik araştırmalar, NIE ihracatının OECD ülkelerinde işgücü piyasalarındaki problemlerin başlıca kaynağı olduğu fikrini daha az desteklemektedir. Üstelik, söz konusu etkinin çok az olduğu ya da bunun hesaplanmasının çok zor olduğunu ortaya koyan araştırmaların sayısının çok daha fazla olduğunu ısrarla vurgulamaktadır.²²

2. Teknoloji ve İşsizlik İlişkisi

Teknolojinin işsizliğe yol açabileceği fikrine ilk olarak David Ricardo Ekonomi Politikin ve Vergilendirmenin İlkeleri adlı eserinde değinmiştir. Ricardo bu konuda şunları söylemektedir: “makine kullanımının genellikle emekçi sınıfının çıkarlarına kötü olduğu görüşü bir ön yargı ve hataya dayanmamaktadır. Bu görüş ekonomi politikin genel ilkeleriyle uyumludur”.²³ Ethan B. Kapstein ise “hızlı teknolojik değişim ve artan uluslar arası rekabetin başlıca sanayileşmiş ülkelerde işgücü piyasalarını yıprattığını” öne sürerken²⁴ Krugman ve Lawrence ise, “sanayide bilgisayar kullanımının yayılmasıyla, vasıfsız işgücü

²⁰ P.Hirst ve G. Thompson, Küreselleşme Sorgulanıyor, Dost Kitabevi, İstanbul, 1998, s.12.

²¹ J.Sachs, a.g.m., s.103.

²² Krugman, “Growing...”, a.g.m., s.334.

²³ David Ricardo, Ekonomi Politikin ve Vergilendirmenin İlkeleri, (Çev. Tayfun Ertan), 1. Baskı, Belge Yayınları, İstanbul, 1997, Makineleşme Üzerine adlı alt kısım, s.329.

²⁴ Ethan B. Kapstein, “Workers and the World Economy”, Foreign Affairs, May/June 1996, Vol.75, Issue 3, s.17.

aleyhine bir eğilim doğduğunu ve böylece ABD’de eşitsizliğe ve Avrupa’da işsizliğe yol açtığını” iddia ediyorlar.²⁵

Tablo 1. ABD’deki İşsizlik Oranları %

	1/1999	IV/1998	1/1998
ABD Toplam	%4.3	%4.4	%4.6
Arkansas	4.7	5.4	5.4
Illinois	3.9	4.3	4.7
Indiana	2.9	2.9	3.3
Kentucky	4.2	4.2	4.4
Mississippi	4.9	5.1	5.5
Missouri	2.7	3.5	4.1
Tennessee	4.3	4.1	4.5

Kaynak: Regional Economic Indicators,
The Regional Economist, Federal Reserve
Bank of Minneapolis, July-99, s.17.

Tablo 1’den de görülebileceği gibi, ABD’de işsizlik oranları 1998’in ilk çeyreğinden 1999’un ilk çeyreğine düşmüştür. Toplam işsizlik oranı, söz konusu dönem için sırasıyla; yüzde 4.6 ve yüzde 4.3’dür. eyalet düzeyine inildiğinde ise 1999’un ilk çeyreğinde en düşük oranlar yüzde 2.7 ile Missouri ve yüzde 2.9 ile Indiana’ya aittir. En yüksek oranlar ise yüzde 4.9 ile Mississippi ve yüzde 4.7 ile Arkansas’dır.

Teknolojinin iki yönlü etkisi bulunmaktadır.²⁶ Bir yandan verimliliği yükselterek üretimde ihtiyaç duyulan emek miktarını azaltırken, diğer yandan, ekonominin diğer sektörlerinin de gelişmesine katkı da bulunarak emek talebi yaratmaktadır. İşte teknolojik düzey olarak birinciliği elinde tutan ABD, son 20 yılda 38 milyon yeni iş yaratmıştır. Vergopolus, AB’nin artan verimlilik ve yeni iş yaratmadaki performansının kifayetsizliğinin işsizliğin nedeni olduğunu ileri sürmektedir.²⁷ Bir baka ifade ile Avrupa Birliği’ndeki işsizliğin nedeni teknolojinin ilerlemesi ve yayılması değil fakat, teknolojik geriliktir.²⁸ Avrupa’nın söz konusu teknolojik geriliği yeni ekonomi olarak adlandırılan sanal ekonomide çok daha belirgindir. İnternetin ekonomik sürece içerilmesi sonucu elektronik ticaret tüm ekonomik birimler için önemli hale gelmiştir. Elektronik ticareti ticaretin yönetilmesinde elektronik araç ve teknolojilerin

²⁵ Krugman P.-Lawrence R.Z., a.g.m., s.172.

²⁶ Nusret Ekin, Küresel Bilgi Çağında Eğitim-Verimlilik-İstihdam, İTO Yayını, İstanbul, 1997, s.190.

²⁷ Pelagidis, a.g.m., s.76.

²⁸ a.g.m., s.76.

kullanılması²⁹ olarak tanımlayabiliriz. Bu alanda Avrupa ülkelerinin kaydetmiş olduğu ilerlemeler bize, yeni teknolojilerin yayılması ve uygulanması konusunda ipuçları verecektir. Aşağıda tablo 2’de bir yanda AB’yi temsilen İngiltere, Fransa, İspanya, Almanya ve İsveç, diğer yanda ABD yer almaktadır. Web sitesine sahip olan şirketler, buradan yapılan satışlar gibi çeşitli kriterler bazında iki taraf karşılaştırılmaktadır.

Tablo 2. Çeşitli Ülkelerin Elektronik Ticaretteki % Payları

Kriterler	İngiltere	Fransa	İspanya	Almanya	İsveç	ABD
Şirket Bazında						
Web sitesi olan şirketler	51	25	16	48	54	54
İnternette satış yapan şirket	9	3	9	9	10	12
Satılan ürünlerin bedeli (1999 \$)	5300	3400	400	3600	700	15300
Intranete sahip olan şirketler	30	18	-	30	100	29
Extranete sahip olan şirketler	5	4	-	8	61	8
Tüketici bazında						
Evlerdeki PC nüfusa oranı	37.3	26.6	27.7	3.5	64	51
Bağlanma oranı (nüfusa)	26.6	9.9	10.5	14.5	49	39
İnternet erişimi olanlar (milyon)	9.8	4.6	2.9	9.2	3.5	70.1
Mobil telefon oranı	42.9	63.2	40.1	24.5	57.9	32
Online alışveriş yapanlar	34.8	2.6	9	33.4	15	28.4

Kaynak: Connectis Dergisi’nden aktaran; “Avrupa e-Ticarette Kaplumbağa Hızında”, Sabah Gazetesi, İnternet ve Yaşam Eki, 8 Mayıs 2000, s.4.

Tablo 2’den de izlenebileceği gibi, ABD’de web sitesine sahip olan şirket oranı yüzde 54 iken, Almanya’da yüzde 48, İngiltere’de yüzde 51 ve Fransa’da sadece yüzde 25’dir. İnternet üzerinden satış yapan şirketler açısından ise yine ABD önde gelmektedir. Tablo 2’de

²⁹ Nusret Ekin Bilgi Ekonomisinde Elektronik Ticaret, İTO Yayını, İstanbul, 1999, s.75.

sunulan veriler Avrupa'nın teknolojik ilerlemeye yavaş uyum sağladığı görüşünü destekler niteliktedir.

Sonuç

Küreselleşme, ticaret ve teknolojinin işsizlik ile bağlantısını gün ışığına çıkarmaya çalışan pek çok araştırma yapılmış ve halen de yapılmaktadır. Bu alanda söz sahibi olan iktisatçıların görüşü üç ana grupta ele alınabilir: Birinci grupta yer alan iktisatçılar küreselleşme, teknoloji ve ticaretin işsizliğin (ve gelir eşitsizliğinin) başlıca sorumluları olduğunu düşünürken, ikinci grupta yer alan iktisatçılar ise bu görüşün gerçeği yansıtmadığını savunmaktadırlar.

Üçüncü grupta yer alan iktisatçılar ise küreselleşme, ticaret ve teknolojinin işsizliğe etkisini ayrı ayrı ele almaktadırlar. Örneğin P.Krugman, küreselleşme ve ticaretin işsizlik yaratıcı etkisinin ihmal edilebilir boyutlarda olduğunu savunurken, aynı zamanda teknolojinin işsizlik yaratıcı bir mekanizmaya sahip olduğunu ileri sürmektedir.

Sonuç olarak, teknolojinin işsizlik yaratıcı etkisi daha belirgin olmakla birlikte, küreselleşme ve ticaretin işsizlikteki rolü konusunda ise kesin bir yargıya varmak en azından şimdilik mümkün değildir.

Kaynaklar

- André Gorz, Cennetin Yolları –Yaşanan Ekonomik Buhran Üzerine Tezler-, AFA Yayınları, 21. Yüzyıla Doğru Dizisi: 1, İstanbul, 1983.
- “Avrupa e-Ticarette Kaplumbağa Hızında”, Sabah Gazetesi, İnternet ve Yaşam Eki, 8 Mayıs 2000.
- Chris Manning, “Does Globalization Undermine Labour Standarts? East Asia” Australian Journal of International Affairs, jul-1998, Vol.52, Issue 2.
- David Ricardo, Ekonomi Poliğiğin ve Vergilendirmenin İlkeleri, (Çev. Tayfun Ertan), 1. Baskı, Belge Yayınları, İstanbul, 1997.
- Deniz Gökçe, “Avrupa’da Kavga”, Akşam Gazetesi, 13 Mart 1999.
- Ethan B. Kapstein, “Workers and the World Economy”, Foreign Affairs, May/June 1996, Vol.75, Issue 3.
- Jeffery Sachs and Howard J., “U.S. Trade With Developing Countries and Wage Inequality” American Economic Review, May-1996, Vol. 86, Issue 2.
- Jeffrey Sachs, “International Economics: Unlocking the Mysteries of Globalization”, Foreign Policy, Spring 1998, Issue 110.
- Kevin L.Kleisen, “An Oasis of Prosperity: Solely An American Phenomenon?” The Regional Economist, Federal Reserve Bank of Minneapolis, July 1999.
- Lester Thurow, Kapitalizmin Geleceği, Sabah Kitapları, Çağdaş Bakışlar Dizisi 14, İstanbul, 1997.
- Nusret Ekin Bilgi Ekonomisinde Elektronik Ticaret, İTO Yayını, İstanbul, 1999.
- Nusret Ekin, Gelişen Ülkelerde ve Türkiye’de İşsizlik, İstanbul Üniversitesi, İktisat fakültesi, İstanbul, 1971.
- Nusret Ekin, Küresel Bilgi Çağında Eğitim-Verimlilik-İstihdam, İTO Yayını, İstanbul, 1997.
- P.Hirst ve G. Thompson, Küreselleşme Sorgulanıyor, Dost Kitabevi, İstanbul, 1998.
- Paul Krugman, “Growing World Trade: Causes and Consequences”, Brookings Papers on Economic Activity, 1995, Issue 1.
- Paul Krugman, “Past and Prospective Causes of High Unemployment”, Economic Review, Federal Reserve Bank of Kansas City, Fourt Quarter, 1994.
- Paul Krugman, “What Globalization?” New Perspectives Quarterly, Spring 1997, Vo.14, Issue 2.

Kaynak göstermek için: İktisat Dergisi,
Yıl: 2001, Sayı. 416, İFMC Yayını, ss. 40-44.

- Paul Krugman-Lawrence R.Z., “Workers and Economists”, Foreign Affairs, Jull/Aug 1996 Vol. 75, Issue 4.
- Regional Economic Indicators, The Regional Economist, Federal Reserve Bank of Minneapolis, July-99
- Rudiger Dornbusch ve Stanley Fischer, Makroekonomi, (Çev. Salih Ak ve diğerleri) Birinci Baskı, Akademi Yayınları, İstanbul, Mart 1998.
- Theodor Pelagidis, “Avrupa’da İşsizlik: Efsaneler ve Gerçekler”, (çev. A.M. Küçükcalay- B. Gövdere), İktisat Dergisi, İFMC Yayını, S.386, Ocak-1999.